

1 9 4 5. G O D I N A

Početak posljednje godine rata bio je ispunjen pojačanom aktivnošću jedinica MPO-a. Popuna gubitaka nije mogla biti ostvarena iz KMP, dobrovoljaca više gotovo i nije bilo, mobilizacija je već pokupila sve sposobno za vojsku, i naša i neprijateljska. Stoga je ŠIGO naredio da se rasformira I bataljon Posavskog partizanskog odreda pa je njegovima boračkim sastavom popunjen uglavnom I bataljon Odreda, a nešto je dato za popunu II bataljona MPO-a. MPO je sredinom siječnja 1945. imao oko 400 boraca i starješina, ili u bataljonima od 180 — 200 boraca. Naoružanje bataljona bilo je dobro, borbeni moral uzoran. To je ocijenio i ŠIGO. Veći dio ljudstva koje je došlo u MPO bio je iz moslavačkih sela južno od pruge Zagreb — Beograd. Oni su rado stupili u MPO. Međutim, borci iz sela bliže Savi i Sisku više su željeli ostati u tim rejonima. To je utjecalo na znatno smanjenje brojnog stanja Posavskog odreda, dok je MPO ojačan. To je bilo dobro rješenje s obzirom na uvjete djelovanja. Jedinice manjeg brojnog sastava mo-

STANKO LEŠ-DANKO zamj.
politkomesara MPO 1944/45.

gle su bolje manevrirati u prostoru između Save i glavne komunikacije.

U Štabu moslavačkog odreda došlo je do kadrovskih promjena. Već u studenom, pa i u prosincu, bile su izvršene promjene: na mjesto pomoćnika komesara Odreda Vlade Husa postavljen je Stanko Leš-Danko, poslije njega Josip Vidiček. Umjesto političkog komesara Ive Karlovića došao je Đuro Srnec. Na početku godine Vidiček je otišao iz Odreda pa je ŠMPO ostao bez pomoćnika komesara. Za operativnog oficira postavljen je Dragan Đakula, dok je komandant Božo Kušec i dalje ostao na toj dužnosti do kraja. U I bataljonu politički komesar, bataljona postao je Đuro Kuzmić, komandant bataljona Dragee Brezinščak ostao je na dužnosti (jedno vrijeme bio je na kursu).

U II bataljonu poslije pogibije Miloša Popovića, komandant je Josip Todorović, koji je nakon kraćeg vremena napustio dužnost zbog bolesti. Poslije njega za novog komandanta postavljen je Ivo Perković, koji se nakon kraćeg vremena vratio u Posavski odred za komandanta Odreda. Na dužnost komandanta II bataljona postavljen je Ivo Mandekić, obavještajni oficir ŠIGO. Polit, komesar i pomoćnik komesara ostali su isti. Sve čete nisu bile popunjene, u nekima su nedostajali pomoćnici komesara četa, dok je vojni kadar bio popunjen. No, s obzirom na to što su svi komesari četa i delegati bili postavljeni na dužnost, nije se mnogo osjećao nedostatak pomoćnika polit, komesara četa. S dužnosti informativnog oficira bataljona, Stanko Tomašić je postavljen za komandira II čete.

ZASJEDA KOD YTDRENJAKA

Cestom Zagreb — Beograd danonoćno su se kretale kolone jedinica prema Zagrebu, a odatle prema sjevernoj Italiji, Austriji ili zapadnoj Mađarskoj, Dio snaga neprijatelj je dovodio u sjeverozapadni dio Hrvatske i Slavonije.

Naveče 3. I 1945. godine II bataljon MPO-a postavio je jednostranu zasjedu koloni koja se kretala u rejonu Vidrenjaka. Večeralo se ranije pa je bataljon oko 18 sati već bio na maršu pravcem s. Mustafina Klada — s. Kompator — k. 112 — s. Vidrenjak. Oko 21 sat čitav bataljon, osim bočnog osiguranja od Ludine, bio je u zasjedi. Snijega je bilo oko 20 cm. Svi borci bili su u bijelim ogrtačima od plahti. Zalegli na blagoj kosi pa se ne vide. Tišina je potpuna. Hladno je, mraz štipa za lice. Iako svi borci imaju rukavice, ruke ipak zebu. S vremena na vrijeme trljaju ruke da bi ih ugrijali.

Moglo je biti 22 sata kada je kurir dotrčao s osmatračnice, gdje je bio s operativcom bataljona Perom Vuksanom. Odmah je izvijestio

komandanta bataljona: »Idu Nijemci. Kolona je velika. Stići će za desetak minuta.« Komandant bataljona naredi kuriru da ode do komandira četa i prenese naređenje: vatra mora biti što jača, čekati signal za otvaranje vatre po koloni. Desetak minuta potraje kao čitav sat. »Idu«, prođe šapat bataljonom. Iz Vidrenjaka se pojavi kolona. Crni se u noći na snijegu kao velika zmijurina koja, eno, promalja glavu i ide dalje prema mostu na Česmi i Obedišću.

Vatru otvori desni puškomitraljezac. To je bio signal bataljonu.

Nijemci su umorni, na maršu su već više od mjesec dana, još malo pa će stići u Zagreb, a onda tko zna! Rat se bliži kraju. Nisu više oholi i nabusiti kao nekada, ali još su uvijek disciplinirani.

Kad čelo kolone stiže u visinu desnog krila zasjede, vatrena zavjesa, malo povijena na krajevima, prosu vrelu tanad. Bio je to grom iz vedra neba. Padaju mrtvi i ranjeni, čuju se jauci, vika, komande unteroficira. Kolona začas nestane s ceste. Ali i vatra partizana naglo prestane, kao što je iznenadno i počela. Bataljon se munjevito izvlači malim udoljem. Zadatak je izvršen. Dok su se njemački vojnici snašli, sredili i otvorili vatru, gađajući nasumce, partizanske su čete u malim kolonama napuštale rejon zasjede.

Bataljon je prošao bez gubitaka, dok je neprijatelj, prema podacima koji su sutradan prikupljeni, imao 4 mrtva i 20 ranjenih.

RUŠENJE PRUGE KOD NOVOSELCA

Već slijedeće noći, 4. I 1945. godine, II bataljon dobije zadatak da poruši prugu na relaciji Križ — Popovača. Štab bataljona u toku dana prikuplja podatke i donosi odluku da prugu poruši nigdje drugdje nego u rejonu Novoselca, tik pored jakog uporišta. Tu nam se nitko ne nada pa to treba iskoristiti. U toku dana izvršene su pripreme. Ostavivši manja osiguranja i dio boraca, koji su bili bolesni, u Mustafinoj Kladi, bataljon je oko 19 sati krenuo pravcem: s. Mustafina Klada — s. Rečica — s. Razljev — k. 101. i 102. Česma je prijeđena preko improviziranog mosta koji su koristili seljaci. Ostavljena je patrola da ga čuva dok se bataljon ne vrati sa zadatka. Iz rejona prijelaza česme, od k. 100, bataljon je prošao između Novoselca i Obedišća preko polja. Jedna četa ostala je na cesti u zasjedi sa zadatkom da glavnini bataljona osigura povratak. Zatim 1. i 2. četa sijeku prugu desno i lijevo od mjesta rušenja. Četa diverzantata i diverzanti II bataljona radili su brzo.

Situacija je bila veoma složena i opasna, desno je Novoselac Križ, jak garnizon, oko željezničke stanice čitavo utvrđenje s bunkerima, žičanim preprekama i minskim poljem. Lijevo, ili južnije, nalazi se jaka

posada na željezničkom i cestovnom mostu. Bataljon je u rasporedu neprijateljskih snaga. Svaki borac i starješina izvršavaju zadatke disciplinirano. Psihička napetost na vrhuncu. Bataljon je u osinjaku i mora se raditi točno i brzo. Bio je to velik rizik i drsko smiona odluka. Ali pravilna! Kad je došlo do borbe s posadom kod željezničkog mosta i s posadom kod željezničke stanice i »Našičke«, bilo je kasno. Diverzanti su već učinili svoje. Komadi šina lete na sve strane. Nestalo je 1600 m pruge. Prekinuta je na 52 mjesta. Neprijatelj će morati skinuti sve šine i postaviti nove.

Čim su se stišale eksplozije partizanskih mina, a posljednji odjeci gubili se u dolini rijeke Lonje i u šumi Žutici, jedinice bataljona s diverzantima žurno su se povlačile pod vlastitom zaštitom. Neprijatelj je otvarao vatru svuda: oko Križa i Novoselca, u rejonu mostova na Česmi, na cestovnom i željezničkom. Ali sve je to bilo beskorisno, pučnjava u prazno, bez rezultata.

Između dva i tri sata, 5. I, jedinice bataljona stigle su u rejon Mustafine Klade. Diverzanti su produžili za Pobjenik. Zadovoljstvo je bilo golemo. Zadatak su izvršili i borci i komande i štab. Bez gubitaka.

BORBA S KOZACIMA KOD MIKLEUŠKE

Prvi bataljon MPO-a djelovao je tih dana slično kao i II bataljon, na sektoru Popovača — Kutina. Budući da su neprijatelju već bili dojadili stalni napadi na prugu, na kolone u maršu i na jedinice na osiguranju objekata, komandant kozačkog puka naredio je komandantu divizionu u rejonu Popovača — Voloder da odbaci partizane od komunikacija i barem za nekoliko dana smanji njihov pritisak.

Tako je 10. 1 1945. ujutro izvršen prodor na pravcu s. Gračanica — s. Mikleuška i s. Voloder — Mikleuška. Bataljon je iznenađen brojnošću napadačkih jedinica. Došlo je do oštre borbe u rejonu Mikleuške. Neprijatelj, izrazito premoćan, potisnuo je I bataljon prema Srpskom Selištu. Nije bilo lako istjerati Drageca i njegov bataljon s tih položaja. Kozaci su morali upotrijebiti artiljeriju i minobacače te izvršiti napad na otkrivenom zemljištu. Partizani su vješto koristili zemljište i uz prihvat postepeno i polako odstupali nanoseći gubitke u mrtvima i ranjenima. Kozaci su uspjeli privremeno prodrijeti na oslobođenu teritoriju u dubini od nekoliko kilometara. Pljačkali su, ali ništa više. Toga dana izbačeno je iz stroja, prema podacima ŠIGO, 25 vojnika, od toga 11 mrtvih i 14 ranjenih. I bataljon prošao je gotovo bez gubitaka, imao je svega 2 lakše ranjena.

Budući da su jedinice X korpusa tada na Bilo-gori i u Podravini, STM je osjetljiva. Radi osiguranja slobodne teritorije kotara Garešnice, I bataljon MPO-a rokirao je na taj sektor. Stoga je i II bataljon rokirao svoje glavne snage na sektor Kutina — Popovača, razmjestivši se u Srpskom Selištu umjesto I bataljona. Njegova 2. četa ostala je u rejonu Mustafine Klade, orijentirana prema Križu i Ludini.

U drugoj polovini siječnja bataljoni MPO-a intenzivno su nastavili borbene aktivnosti. Budući da je neprijatelj ponovo ovladao kotarskim

centrom Garešnicom i namjeravao da u njoj duže ostane, I bataljon vodio je s njim više borbi i okršaja u širem rejonu.

BORBA KOD GAREŠNICE

Zauzevši centar Garešnice 15. I 1945, dijelovi Donskog kozačkog puka kretali su se prema Hercegovcu. (J rejonu s. Brestovac — s. Zdenčić, I bataljon MPO-a dočekao je kozake i protupješadijskim nagaznim minama nanio im osjetne gubitke. Jedna naša četa bila je iznenađena te se morala brzo povući izgubivši jedan puškomitraljez i automat. Međutim, glavnina bataljona solidno je izvršila zadatak. Kada je kolona naišla u zonu minskog polja (mine su bile postavljene u jarcima pokraj puta), obasuta vatrom potražila je spas baš u tim jarcima bacajući se na mine. Bio je to loš dan za neprijatelja koji je doživio iznenađenje iznad Garešnice, u neposrednoj blizini uporišta. Prema prikupljenim podacima i evidenciji u ŠMPO i ŠIGO, I bataljon nanio je zaista velike gubitke: 25 mrtvih i 37 ranjenih. Prema tome, iako je uspio potisnuti bataljon, kozački puk je toga dana zapravo bio poražen.

Nedugo nakon toga, 22. I 1945. ustaše su organizirale svoju vlast u Garešnici. O tome kratko izvještava novi upravitelj kotarske oblasti Garešnice dr Kurt. Izvještaj je datiran 29. I 1945. godine.

Narod Garešnice i okolice već se navikao na rad organa narodne vlasti, pa je ponovni upad vojnih jedinica i ustašku vlast teško podno* sio. Manji dio ustaša vratio se u Garešnicu. Ovaj put bio je to samo privremen boravak ustaških glavešina. Uskoro će morati ponovo bježati u Bjelovar, ili Kutinu, gdje će im biti bliže.

JOŠ NEŠTO O KOZACIMA

Prva KKD najjača je divizija u međurječju Drava — Sava u to vrijeme. Najprije je težište njezina djelovanja južno od Save i oko Save, do jeseni 1944. Zatim je čitava divizija u širem rejonu Križevaca, Zagreba, Siska i Novske, a nakon toga sačinjava glavninu snaga sa I HUD i PTS u borbi s glavninom snaga X i VI korpusa na prostoru Virovitica — Koprivnica — Sisak — Novska.

Divizija je gotovo korpus jer ima 6 kozačkih, 1 artiljerijski i rezervni puk te brojne prištapske jedinice i službe. Borbenu vrijednost divizije nije trebalo potejenjivati, naprotiv, svaka naša nepažnja grdno nam se osvetila. Samo solidno organiziran napad ili obrana, prije svega iznenađenje, omogućavali su uspjeh. Imali smo uspjeha u borbi s dijelovima jačine eskadrona i diviziona pa i puka. Ali kada je neprijatelj grupirao jače snage, onda je zajedno s ustaškom I HUD uspijevao potisnuti naše jedinice, brigade i divizije. Manevri naših jedinica (zabacivanje u pozadinu čitavih brigada pa i divizije) prisiljavali su ga da ponovo pregrupirava snage, tako da nikada nije uhvatio u kliješta nijednu našu jedinicu, izuzev II brigadu 33. divizije u Oborovu potkraj ožujka 1944. godine.

No, i pored žestokih borbi sa I KKD, najteže je bilo to što su pripadnici tih jedinica masovno pljačkali, silovali čak i starice, ubijali, palili, vješali stanovništvo. Usprkos surovoj disciplini, drilu i jakoj fa-

šističkoj propagandi, bilo je pojedinaca i grupa koje su bježale iz **kozачkih** jedinica i prelazile u **NOV i PO**. Jedno vrijeme imali smo tzv. rusku četvu od takvih prebjeglih boraca. Dakle, bilo je časnih izuzetaka. U MPO-u također je bilo nekoliko desetina bivših pripadnika I KKD koji su prešli na našu stranu, borili se, neki su izginuli a mnogi su bili ranjeni. Spomenuo bih dvojicu.

Mosi. Gračenica: Raskrsnica puteva, kuća Skočić, gdje su kozaci objesili Pelegrin Miju

Nikolaj Bondarenko, o kojem je već bilo riječi, već je u prosincu 1943. prešao na našu stranu, iskreno se opredijelio za NOB-u, borio se hrabro i više puta se istakao. Kao puškomitraljezac nanio je mnogo gubitaka. Bio je rodom od Harkova, pitomac artiljerijskog učilišta, južno od Kijeva bio je kontuzova, i zarobljen. U logoru je stupio u jedinice generala Vlasova, koje su oiznjizirali Nijemci, zato da bi za vrijeme borbe prebjegao na stranu Crvene armije. Stigavši u Jugoslaviju, u prvoj borbi kod Siska prešao je na partizansku stranu i gotovo cijelo vrijeme ostao u Moslavačkom odredu. Nikolaj je bio omalen, lijepo je crtao i pjevao, discipliniran borac, primljen u SKOJ, iako je bila direktiva da se to ne čini, da se izbjegava primati ljude čija prošlost nije dovoljno jasna. Nikolaj je nekoliko puta lakše ranjavan. Ostao je živ i s ostalim prebjeglim borcima predat je potkraj rata predstavnicima Crvene armije. Tada mu se gubi svaki trag. Nema nikakvih podataka.

Početkom prosinca 1944. godine predala su se tri kozaka iz garnizona Popovače II bataljonu MPO-a. Prilikom predaje izjavili su da dobrovoljno prelaze na stranu NOV, da se hoće boriti protiv fašista. Postali su borci II bataljona. Nakon dan-dva obavještajni organi ŠIGO i

MPO vraćaju ih natrag u Popovaču da organiziraju veći broj vojnika koji hoće prijeći partizanima. Aleksej, prezimena se ne sjećam, jedan od trojice, izjavio je da će dovesti veći broj pripadnika kozačke divizije iz uporišta.

Informativni oficir bataljona ispratio je s patrolom Alekseja iznad Popovače, ugovorio vezu i poželio mu uspjeh. Prošlo je 8 dana, ništa, 15 dana opet ništa, čitav mjesec, Aleksej se ne vraća. Izdao nas je, pomislili smo. Ako nam padne šaka, platit će, govorili su drugovi u štabu.

Međutim, u Mikleuški prilikom borbe kozaka sa I bataljonom MPO-a, 10. I 1945. jedan je kozak ušao u seljačku kuću: i zamolio da ostane. Drugarica O. S. čudno je gledala neprijateljskog vojnika. Kolebala se. Što hoće ovaj, provocira me, pomisli. »Ja Aleksej, ja partizan, reći to komesaru, ti menja sakrit«, i sam pođe na tavan. Dobro, odluči se drugarica i sakrije Alekseja.

Nakon odlaska kozaka iz sela, odbornici odvedu Alekseja partizanima. Počelo je saslušavanje. Ne vjeruju mu, tko zna kakvu je priču izmislio. Kada je Aleksej ispričao detalje da je već bio u II bataljonu i da je vraćen u Popovaču po zadatku, drugovi su odlučili provjeriti njegove navode. Bili su istiniti, naravno. Aleksej je poslije povratka u Popovaču bio sumnjiv kozačkim obavještajnim organima i vraćen u kažnjenički bataljon, gdje je ostao do dana borbe u rejonu Mikleuške. Aleksej je ostao u Odredu a zatim je otišao u II moslavačku brigadu 33. divizije. Bio je teško ranjen u bedro kod Virovitice posljednjih dana rata. Istakao se kao puškomitraljezac. Drugovi su pričali da je teška srca otišao u SSSR. Bojao se, o tome je otvoreno govorio, da će ih strijeljati zato što su pali u zarobljeništvo. Ni o njemu nema podataka.

Inače, bilo je slučajeva da su se kozaci nakon prelaska na našu stranu, vraćali u svoje jedinice i izdavali sve što su saznali o nama. To je obavještajna služba ubacivala u naše redove svoje agente. Zato je pomno ispitivan svaki slučaj prelaska pojedinaca i grupa iz jedinica I kozačko-konjičke divizije.

OTELI PARTIZANIMA PUŠKOMITRALJEZ

Bilo je to 27. I 1945. godine. 2. četa II bataljona bila je razmještena u Mustafinoj Kladi. S njom su bili operativni oficir i komesar bataljona. Tih dana četa nije bila odviše aktivna. Zašto? Komesar bataljona bio je nekoliko dana odsutan, a četa je uglavnom izvidala jačim patrolama. Zbog odsutnosti glavnine bataljona aktivniji je postao neprijatelj. Pored kozaka i ustaše su se osmjelile da upadaju na naš teritorij. U sela u kojima su imali više saradnika odlazili su češće. Postali su toliko drski da su prilazili Mustafinoj Kladi i pripucavali na četu. Uznemiravali su nas.

U tim ustaškim jedinicama, koje tada i mi i neprijatelj nazivamo milicijom, bilo je tzv. osvetničkih vodova sastavljenih od ustaša zločinaca i organiziranih na principu trupova. Njihovi seoski špijuni obavještavali su ih o jačini i rasporedu naših jedinica.

Te večeri komandir desetine Ivan Ćuk dobio je zadatak od komandira 2. čete da ide u izviđačku patrolu u selo Grabričinu i da u tome rejonu ostane na predstraži do ponoći. Desetina je dobro izvršila prvi

dio zadatka, prekontrolirala je situaciju u Grabričini, potom je zaposjela predviđeni položaj. Međutim, došlo je do promjene situacije. Budući da u tome rejonu nije bilo neprijatelja, »situacija je mirna«, desetar Ćuk ostavlja desetinu u Grabričini na raskrsnici putova, a sam uzima puškomitraljesca Sertića s njegovim pomoćnikom i upućuje se u Kompator. Nešto ga je vuklo da izviđa u pravcu toga sela u kojemu je bio više puta u kući S. Uradio je to na svoju ruku. Da zlo bude veće, slobodno se kretao seoskim putem koji vodi sjevernom ivicom platoa na kome se nalazi Kompator. Umjesto da je oprezno ušao u selo preko njiva, izvršio izviđanje pa onda i otišao u kuću S., on je bezbrižno išao putem.

Moglo je biti 21 sat kada je Ćuk stigao iznad sela Kompatora kojih dvadesetak metara blizu raskrsnice putova i raspela. U ovom dijelu Moslavine gotovo u svakom selu postoji usamljen križ s Isusovim raspelom, bilo da je u kapelici ili na običnom drvenom stupu. Iza Ćuka desno kretao se puškomitraljezac, a nekoliko koraka za njim pomoćnik. Nisu opazili ništa sumljivo, iako su već upali u ustašku zasjedu postavljenu u obliku potkovice. Odjednom ustaški puškomitraljezac otvara vatru iz kuće Grudenića. Istovremeno zapraštaju puške sa svih strana. Ćuk pada pogođen, Sertić pokušava pobjeći desno niz strminu, ali i njega rane, pomoćnika isto tako. Uhvate ih žive. »Kolji ih«, viču ustaše i bodu bajonetima svu trojicu. Posebno su se okomili na Ćuka, krupnog i visokog desetara.

Desetina u Grabričini odmah je shvatila što se dogodilo pa je otvorila vatru prema Kompatoru. To je ubrzalo odlazak ustaša u Ludinu sa zaplijenjenim puškomitraljezom i dvjema puškama. Bio je to težak gubitak.

Sutradan je za tu nesreću saznao Štab II bataljona u Srpskom Selu. Komandant ŠIGO major Kličković nazvao je telefonom Štab. Kurir vezista pozove pomoćnika komesara bataljona i reče:

»Major Kličković traži komandanta bataljona.«

Pomoćnik komesara uđe u kuću i uzme slušalicu. »Tko je tamo«, oštro upita major.

»Ovdje Vukašin«, odgovori pomoćnik komesara.

»Gdje je komandant?« nastavi major.

»Nalazi se na položaju ispred sela, a ja sam upravo pošao k njemu.«

»Znaš li ti da je banda sinoć ubila desetara i dva borca u Kompatoru i otela puškomitraljez?«

»Ne znam, to mi je prvi glas«, odgovori pomoćnik komesara.

»Slušaj, znaš ti šta to znači oteti partizanima puškomitraljez? Da si odmah sjeo na konja i otišao u 2. četu. Sredi stanje i ovih se dana potući s neprijateljem. Hoću izvještaj šta si učinio, koliko si ubio bande«, završi major Kličković, komandant Štaba istočne grupe odreda — ŠIGO.

»Razumijem, druže majore, odgovori pomoćnik komesara bataljona i spusti slušalicu.

Kuriru odmah naredi da spremi konja, reče mu što se dogodilo u četi i neka o tome izvijeste komandanta bataljona.

Pomoćnik komesara bataljona istoga je dana stigao u četnu na drugi kraj Moslavačke gore. Odmah je izvršena analiza događaja, a poslijepodne sahranjeni su Ćuk, puškomitraljezac Sertić i njegov pomoćnik na groblju u Vrtlinskoj uz vojničke počasti. Prisutnim borcima i narodu održan je govor o zločinima ustaša.

LUDINICA

Četa je i slijedećih dana ostala u rejonu Mustafine Klade, ali je išla u akcije, aktivirala se. Snijeg je bio dubok a noći hladne. Održan je sastanak s komandom čete uz prisustvo komesara, pomoćnika komesara bataljona i operativnog oficira. Kritizirana je neaktivnost čete i nebudnost. Uslijedio je sastanak partijske i skojevske organizacije i, na kraju, čitave čete. Oštro su osuđeni javašluk i nedisciplina. Posebno je ukazano na gubitak puškomitraljeza. To je sramota za partizane! Gubitak trojice drugova i oružja posljedica je nedovoljne opreznosti i organiziranosti. Na taj je način izvršena vojna i politička priprema ljudstva 2. čete.

Naveče, 28. 2. 1945. članovi Štaba bataljona naredili su komandiru 2. čete Stanku Tomašiću da pripremi jedan vod sa tri puškomitraljeza u bijelim ogrtačima za sutrašnju akciju. Vod je morao biti spreman u 4 sata ujutro.

Prema podacima kojima smo raspolagali, ustaše su stvarno zagošpodarile situacijom u nekim selima. Obezobrazili su se do te mjere da manjim grupama u po bijela dana upadaju u sela na oslobođenoj i poluoslobođenoj teritoriji, posebno u Gornju Jelensku, Moslavačku Slatinu, Donju i Gornju Vlahiničku u Katoličko Selište i Ludinicu. Govorilo se da su u nekim selima organizirali zabave pa čak i svadbe.

Napasti četom Popovaču ili Ludinu i potući se s neprijateljem bilo je neprihvatljivo. Lako se mogao doživjeti neuspjeh. Zato je odlučeno da se odabranim vodom od 23 borca sa tri puškomitraljeza i nekoliko automata izvrši upad u Ludinicu i pohvataju domaće ustaše. Ovo selo izabrano je i zato što su u njega, kada nije bilo partizana, upale domaće ustaše predvođene po zlu čuvenim Zajecom, Magićem i sličnima. Bila je namjera da se eventualno i takvi ustaše uhvate.

Točno u 4 sata ujutro 1. II 1945. kreće kolona partizana između Ruškovice i Pešćenice te u cik zore izbija na tzv. Vojvodića kosu. Naš stari saradnik Ivo Vojvodić objasni situaciju na terenu i potvrdi podatke o kretanju ustaša, ali ništa konkretno nije znao ima li koga u Ludinici.

Ludinica leži na uskoj i malo povijenoj kosi u vidu jezika između dva veća grebena. Selo je većim dijelom bilo neutralno, ali je ipak više ljudi bilo za NDH i ustaše, posebno u prvom periodu, a najviše pristalica imala je Mačekova politika. S NOP-om je saradivao manji broj seljaka. U partizanima je bilo svega osam omladinaca, od kojih je baš u tom vodu bio Stjepan Kolarić. Ipak i u tome selu imali smo MNOO, te omladinsku organizaciju. Od tih 8 boraca iz Ludinice poginula su četvorica. Predsjednik MNOO-a bio je Mijo Obranović. Od tih boraca u Ludinici je još Ivan Lisac.

U rejonu kuće Vojvodić izvršen je raspored za upad i pretres sela. Da ne bi bilo iznenađenja, jedna desetina otišla je ivicom šume i ušla u selo iz pravca »Jelen-Grad«, pa je tek onda glavina voda upala i pretresla kuću po kuću. Nigdje nijednog ustaše, kao da su u zemlju propali, a još sinoć bili su tu. Vjerojatno ih je bilo i u selu, ali su se sakrili u tajna skloništa. Inače smo vrlo rijetko bili prisiljeni pretresati čitavo selo da bismo pohvatili neprijateljske vojnike.

Šta sada? Dan je već počeo da osvaja! Pomoćnik komesara bataljona naredi komandiru 2. čete Tomašiću da organizira doručak po kućama, ali da najprije postavi osiguranje na kraju sela, a jednu nepunu desetinu pod rukovodstvom pomoćnika komesara čete Špoljara da uputi na kosu i južno od Ludinice u rejon groblja Moslavačke Slatine kako neprijatelj ne bi iznenadio partizane u Ludinici. Na tom mjestu obično smo postavljali osiguranje iz pravca Popovače.

Oko 7 sati dotrči kurir (Đurđa se zvao, rodom iz Podravine) u kuću u kojoj su bili komandir čete i pomoćnik komesara bataljona. »Evo bande, puno ih je selo, idu čerkezi« (tako su ih borci zvali). Već nam je bilo poznato kako nastupaju Kozaci. Vod je smjesta izvučen navrh sela. U rejonu kuća Magić bio je pogodan položaj za obranu. Sve se odvijalo filmskom brzinom.

Naređenje je glasilo:

Zauzeti položaj, pustiti ih na blisko odstojanje, a zatim jakom vatrom puškomitraljeza i ostalog oružja nanijeti gubitke i odmah izvršiti protivnapad. Komandir čete brzo je organizirao obranu, bolje reći zasjedu. Na lijevom krilu je komandir voda Zdenko Červenko⁷⁰) sa »šarcem« M-42, od kojeg se ne rastaje. Tu je i borac što je došao iz domobranstva rujna 1944. s puškomitraljezom »belgijancem«. Kisela lica reče: »Lako je vama, vi ste mladi pa možete bježati.«

I dok se to zbiva, čelo kozačkog eskadrona u čoporu, bez reda i na konjima vičući naleti na zasjedu, na vod 2. čete II bataljona MPO-a. Kao gromom pogođeni, ošiniti vatrom dva puškomitraljeza za tren zlatanu, a onda ne opalivši ni metka okrenu konje i pobjegnu niz selo glavom bez obzira. »Naprijed, juriš, ura«, začuje se iz desetak grla, i vod prijeđe u gonjenje neprijatelja prateći ga vatrom.

Bilo je to potpuno iznenađenje!. Eskadron je razbijen za svega desetak minuta, bez otpora. Zavoj puta za Katoličko Selište spasio je kozake koji na hitrim konjima ubrzo nestanu za grebenom Vojvodića kose. Nisu se zaustavili ni u Katoličkom Selištu, već su pobjegli pravo u Ludinu. U panici koja ih je zahvatila gazili su svoje mrtve i ranjene, neke su konji vukli po zemlji jer su se objesili o uzengije ispavši iz sedla.

Zarobljeno je nešto čebadi i nekoliko buradi (kozaci su je pripremili za pljačku vina).

Prema podacima naših obavještajnih organa i na osnovu onoga što smo sami vidjeli, neprijatelj je zaista loše prošao. Ubijeno je 9 a ranjeno 6 vojnika i starješina. Bila je to osveta za Čuka i drugove.

) Zdenko Červenko, borac iz Katoličkog Selišta, hrabar puškomitraljezac i komandir voda istovremeno, nije se htio rastati od puškomitraljeza; poginuo poslije oslobođenja u borbi s ustaškim križarima.

Moral čete bio je odličan pa je nastavila borbama u toku veljače, uglavnom samostalno, na prostoru oko Ludine.

Komandanti ŠIGO i MPO bili su zadovoljni tim uspjesima. Odred je nastavio borbenom aktivnošću svojih bataljona.

I bataljon MPO-a i dalje je ostao u širem rejonu Garešnice do 20. veljače, kada se vratio na sektor Kutine. II bataljon otišao je na svoj sektor Popovača — Križ — Ivanić-Grad. Bataljoni odreda bili su veoma aktivni i kao da su znali da će MPO uskoro biti rasformiran.

Spomenut ću samo neke borbe u veljači.

Sutradan, poslije uspjeha 2. čete II bataljona u Ludinici, I bataljon sa 2. i 3. četom vodi žestoku borbu u rejonu Velikog i Malog Pašijana. Neprijatelj je s više od 200 vojnika krenuo na slobodni teritorij, koji je sezao do Garešnice, s namjerom da s juga napadne snage 33. divizije koja je tih dana vodila teške borbe na liniji r. Česma — Nova Ploščica — Berek.

S jednom satnijom pokušao je prodrijeti do Mlinske i Trnovitice. Uspio je samo djelomično. Bio je prisiljen na povlačenje u Garešnicu. Budući da je I bataljon bio u Velikom i Malom Pašijanu, satnija je morala napadati preko otkrivenog prostora, stoga je imala teške gubitke. Bataljon je imao jednog poginulog i dva ranjena, neprijatelj 11 mrtvih i 7 ranjenih.

Do borbe je ponovo došlo 8. II u istom rejonu, ali sada su tu bile 1. i 2. četa I bataljona. Pokušaji istog neprijatelja ostali su bez rezultata. Domobrani poučeni iskustvom iz borbe prije nekoliko dana, povukli su se natrag u uporište Garešnicu. Bataljon je imao samo jednoga ranjenog, a neprijatelj dva mrtva i sedam ranjenih. Ovaj put odnos poginulih i ranjenih vojnika bio je realniji, odnosno srazmjerniji, jer je neprijatelj nastupao opreznije nego 2. II.

U isto je vrijeme II bataljon Odreda vodio više uspješnih borbi oko Kutine i Popovače.

Neprijatelj je imao osjetnih gubitaka.

Budući da je neprijatelj koristio glavnu cestu Zagreb — Beograd da bi s Balkana izvlačio svoje snage prema sjeverozapadu, borbene aktivnosti na komunikacijama i oko njih postale su težišni zadatak Moslavačkog odreda. Svakog dana ujutro neprijatelj je upućivao jake odrede da čiste pravce povlačenja njemačkih jedinica.

II bataljon sa 1. i 3. četom (2. četa je na području Ludine) postavila rano ujutro zasjedu kozacima i Nijemcima u rejonu Volodera jugoistočno od Popovače, sjeverno od ceste na uzvišenjima koja su bila djelimično pošumljena. U zahvatu puta postavljene su u jarcima protupješađijske nagazne mine. Znalo se da će neprijatelj toga dana rano ujutro krenuti prema Kutini u jačini jedne satnije, odnosno eskadrona. Kozaci i Nijemci išli su pješke ne sluteći da su upali u zasjedu. Jedan dio vojnika nagazio je na mine. Nakon kraće borbe bataljon se povukao jer je iz rejonu Volodera otvorena minobacačka i mitraljeska vatra. Da se duže zadržao na kosi koja je nagnuta prema Voloderu, bataljon bi pretrpio veće gubitke. Neprijatelj je imao 4 mrtva i 6 ranjenih, a bataljon MPO-a samo jednog ranjenog.

Kako su se borili bataljoni MPO-a u toku siječnja i veljače 1945. godine vidi se pregleda.

I bataljon je 26. II krenuvši na prugu s diverzantima, naišao na kolonu kozaka. Došlo je do borbe u kojoj je neprijatelj imao 3 mrtva i 5 ranjenih. II bataljon je posljednju borbu u sastavu MPO-a vodio 28. II 1945. u rejonu Katoličkog Selišta, gdje je njegova 3. četa sačekala oko 50 kozaka i ustaša, ubila 4 i ranila 8 vojnika.

Kako je MPO mogao uspješno izvršiti i svoje posljednje zadatke?

1. Bio je izgrađena borbena jedinica koja se uspješno nosila u borbi s Nijemcima, kozacima, ustašama i domobranima. Budući da je narod bio uz NOB-u, svaki pokret neprijatelja pravovremeno je otkrivan, iako su ponekad nedostajali točni podaci.

2. Neprijatelj nije u periodu od prosinca 1944. do ožujka 1945. imao jačih jedinica u širem rejonu za veće operacije na STM jer je bio privremeno zauzet svojim glavnim snagama u Podravini. Da je privremeno i zauzeo neka mjesta na našoj slobodnoj teritoriji, morao bi držati veći broj manjih garnizona, za što on nije imao dovoljno jedinica.

3. Naše glavne snage u međurječju Drava — Sava (VI i X korpus) vodile su uspješne i žestoke borbe u Podravini za virovitički mostobran te u operacijama obrane rejona Daruvar — Pakrac protiv glavnih operativnih snaga I HUD, PTS, glavnine I KKD i drugih jedinica. I i IV gorski zdrug, Željeznička bojna, ustaška milicija i dio jedinica I KKD morali su osiguravati glavne komunikacije dolinom Save.

Zbog svega toga STM je bila relativno mirna, a jedinice MPO-a, III brigade Ozne, KMP te Vojne oblasti X korpusa mogle su osigurati normalan rad pozadine i političkih organizacija.

RASFORMIRANJE ODREDA

Naredbom vrhovnog komandanta NOV i POJ maršala Jugoslavije Josipa Broza Tita od 1. ožujka 1945. godine, NOVJ je dobila naziv JA (Jugoslavenska armija). Sve naše jedinice ušle su u sastav I, II, III i IV armije JA. Jedinice koje su se u završnim operacijama za konačno oslobođenje Jugoslavije našle iza fronta neprijatelja, postepeno su ulazile u sastav armija. Tako je VI slavonski korpus ušao u sastav III armije pod komandom generala Koste Nada već 1. I 1945., a X korpus zagrebački 1. III 1945. godine.

Situacija u međurječju Drava — Sava bila je veoma složena i teška posljednjih mjeseci rata. Jedinice VI i X korpusa, osim danonoćnih borbi na magistralnim komunikacijama u dolini Save i Drave, vodile su žestoke frontalne borbe s jakim operativnim snagama čvrsto ih vezujući za sebe. Kako je vrijeme odmicalo, neprijatelj je u prostoru sjeverozapadne Hrvatske gomilao sve veće snage. Pored 69. armijskog, tzv. rezervnog korpusa, pristigle su i jedinice 15. armijskog korpusa. Od I KKD i još nekih dijelova formiran je I kozački konjički korpus sastava I i II konjičke divizije. Na frontu između Save i Drave, na dijelu tzv. Zvonimirove linije, bilo je nanizano 14 njemačkih i ustaško-domobranskih i kozačkih divizija, pored ostalih: 7. SS »Princ Eugen«

divizija, 40. i 180. te 11. njemačka divizija, I i II kozačka konjička divizija, I HUD, 9, 22. i ostale domobransko-ustaške divizije. Iako je brojno stanje većine divizija bilo znatno smanjeno, bile su to u cjelini jake snage.

U sjeverozapadnoj Hrvatskoj i dalje su postojali PO. Osim Moslavačkog i Posavskog odreda, ŠIGO je pod svoju komandu dobio Zagrebački i Zagorski partizanski odred. Kako su naše glavne snage u završnom dijelu operacija za oslobođenje zemije napredovale, tako su se ovi partizanski odredi gasili.

MPO je rasformiran 1. III 1945. godine. Njegovi su bataljoni po četama ušli u sastav jedinica 33. divizije. Starješine su raspoređene u sve brigade tako da je ljudstvo posljednjeg sastava MPO-a produžilo borbu do kraja rata u sastavu ove naše divizije, koja se zvala i Moslavačka partizanska divizija. Bio je to častan kraj Moslavačkog partizanskog odreda koji je postojao u svim ratnim godinama od 1941. do 1945.

Umjesto zaključka iznijet ću još neke podatke j ocjene o tome, ovom po mnogo čemu značajnom partizanskom odredu. Nema točnih podataka, ali je sigurno da je kroz MPO prošlo oko 5 — 6 tisuća boraca, 15 partizanskih bataljona borbenih jedinica. Prosječno brojno stanje bataljona kretalo se oko 200 boraca i starješina, neki su bili znatno veći, neki nešto manji. Za popunu jedinica u Slavoniji otišlo je po grupama oko 500 boraca samo u razdoblju od siječnja do svibnja 1943. godine. Kroz nastavnu, odnosno omladinsku četu a zatim bataljon, prošle su na stotine boraca u druge jedinice. Iz MPO-a je neprekidno odlazilo ljudstvo ne samo u brigade već i u sve druge jedinice na prostoru Moslavine, u partizanske straže, komande mjesta, Komandu moslavačkog područja, u pozadinske jedinice i ustanove. Komanda moslavačkog područja imala je početkom 1944. u svom sastavu 1100 boraca i starješina. Od krupnijih snaga imali smo Diverzantski odred, bataljon pa brigadu Ozne i druge jedinice. 1943. godine upućena je u Istru omanja četa skojevaca od 40 boraca i rukovodilaca. U 13. proletersku hrvatsku brigadu također je upućena jedna omladinska četa iz Moslavine. Sve ove jedinice razvile su se iz MPO-a, pa je njegovo značenje u stvaranju borbenih jedinica u Moslavini, sjeverozapadnoj i sjevernoj Hrvatskoj zaista neprocjenjivo.

Njegovanje bratstva i jedinstva, borba za čistoću partizanskih redova i pravilan odnos prema narodu pozitivne su karakteristike Moslavačkog partizanskog odreda. Komunistička je partija, vodeći pravilan kurs, izgradila kroz jedinice MPO-a brojne kvalitetne i revoluciji odane kadrove. Ako uzmemo da je prosječan partizanski bataljon imao oko 60 — 75 starješina, računajući od desetara do komandanta bataljona, proizlazi da je MPO kroz borbu iškolovao oko 1200 starješina.

Moslavački partizanski odred imao je više stotina mrtvih i oko 1500 ranjenih. Proliveno je mnogo partizanske krvi u borbi za slobodu, za bratstvo i jedinstvo, za novu socijalističku Hrvatsku i Jugoslaviju. Neprijatelji svih boja bili su mnogo puta tučeni i nikada nisu uspjeli razbiti i uništiti MPO. Opoljavan i pritješnjen mnogo jačim snagama, uvijek se uspio probiti ili izvući iz okruženja, vodeći pretežno partizanski način ratovanja. Odred je uspješno izvršio sve osnovne zadatke

nanijevši neprijatelju velike gubitke u živoj sili i vatrenim sredstvima. Iako nemamo točnih podataka o gubicima neprijatelja, ipak možemo reći da je u toku četiri ratne godine iz stroja oko 1400—1500 mrtvih i 1900—2000 ranjenih vojnika i starješina. Zaplijenio više od 2000 komada oružja raznih vrsta i zarobio oko 1500 vojnika. Prema tome, izbacio je iz stroja 4000—5000 neprijateljskih vojnika i starješina, ili dva pješadijska puka.

Narod Moslavine i šireg rejona Zagreba, Siska i drugih većih mjesta sjeverozapadne Hrvatske dao je velik doprinos u borbi za slobodu i nezavisnost, dao je svoje najbolje sinove i kćeri u partizanske odrede, brigade, divizije i korpuse.

Neka i ova knjiga bude skroman doprinos historiji NOB-a. Neka ovi događaji i ljudi ostanu zapisani i otrgnuti od zaborava za mlađu generaciju koje se odgajaju na iskustvima narodnooslobodilačke borbe i socijalističke revolucije Jugoslavije.